

mindig csak megindult a Vatikán strukturális reformja, amelynek tovább kell majd gyűrűznie Róma és a részegyházak viszonyrendszerén át a helyi egyházi életbe (ezt a területet kevésbé elemzi Zulehner, pedig a zsinat megvalósításának ez az egyik kulcsfontosságú eleme). Ez a kritikus Ferenc-mérleg egyik szempontja. Másfelől azonban — a kötetben jól feltárt irgalmasság, „bárányszagú pásztorság” és más gondolatok révén — a pápa prófétai módon mégiscsak kijelölt egy irányt. És lehet, hogy ez a lényeg: beindult egy folyamat. Így Ferenc akár saját magáról is írhatta, egyfajta rezüméként: „*inkább a folyamatok elindításával, mint a terek birtoklásával foglalkozunk. Az idő elrendezi a tereket, megvilágosítja és egy állandóan növekedő lánc szeméivé alakítja át azokat, amely már soha nem fordul vissza*” (*Evangelii gaudium*, 223). (Ford. Schulcz Katalin; *Egyház Fórum*, Budapest, 2016)

TÖRÖK CSABA

PIARISTA EVANGÉLIUMOS KÖNYV 2018 Megjegyzések egy újszerű vállalkozáshoz

„Verba volant, scripta manent” — szoktuk mondani. A (kimondott) szavak elszállnak, a leírtak (a leírt szavak) megmaradnak. Ha csak ezt fontolgatjuk, akkor a leírt szavakat sokkal értékesebbnek, jelentőségtelegebbnek vélhetnénk a pusztán kimondottaknál. Nyilván azért vállalnunk írásban kötelezettséget az adósságaink kiegyenlítésére. Csakhogy a kimondott szóból valami el is vész, amikor leírjuk. A régi anekdota szerint egyszer táviratot küldött egy városban tanuló legényke az apjának. Az haragosan mutatta a feleségének: „Nézd, mit ír nekem a fiad: »Apám! Küldj pénzt!«” Amikor felolvasta, úgy hangzott ez a mondat, mint egy ostorcsapás. Az édesanya átvette a táviratlapot. „De hiszen itt egészen más van írva!” S azután újra felolvasta ugyanazokat a szavakat, de egészen más hangsúllyal, szinte elcsukló hangon: „Apám! Küldj pénzt!” Ha valóban pénzsűkében volt ez a fiú, bizonyára a lehető legkevesebb szóval fordult — táviratban — az apjához. A szavak értelmezését a hangsúlyra bízta, azt pedig nem rögzíti az írás. Az írás maradandó, de kevésbé világos, többféleképpen érthető a kimondott szónál.

Istent a Bibliából ismerjük meg, üzenete, „szava” az Írás által jut el hozzánk. Igaz, ez az Írás egy élő közösségben értelmezhető. Mikor a Fiúisten „testté lőn”, és köztünk vett lakást, élőszóval fordult hozzánk. Magyarázta az Írásokat, de maga nem írt le egyetlen olyan sort sem, amely

ránk maradhatott volna. A tetejében olyan korban jött el közénk, amelyben még nem tudtuk az élőbeszédet hangszalagra rögzíteni. A hangsúlyai nem maradtak ránk, a mosolya, a haragvó pillantása sem. Mi mégis élőszóval magyarázunk az Írást, a róla szóló evangéliumokat is. Felolvassuk azokat a mondatokat, amelyeket az ő szájába ad az Evangélium. Némelykor rebegő hangú öreg pap olvassa, máskor talán jól képzett előadó. A miséző pap prédikál arról, amit az Evangéliumból felolvasott. A hittanár élőszóban magyarázza a Biblia szövegét, Jézusról szóló mondatait. Másképp halottá dermedne az élő Isten üzenete.

Hogyan is alakul köztünk az írás (az Írás!) és az élőszóban hangzó beszéd viszonya? Apánk, anyánk élőszóval fordul(t) hozzánk, a tanító és a tanár is úgy szólítja meg a tanítványait, úgy értelmezi és magyarázza az írott szövegeket is. Egy gondosan, szépen felolvasott költemény megelevenedik a diákok előtt, már nem is szorul sok magyarázó fejtegetésre. A leírt szöveg rejtőző gazdagságát egy-egy jó magyarázat bontja ki a tudni vágyók előtt. De ha az élőszóban elhangzó szöveget magnetofonra vesszük, más környezetben, más viszonyok között elveszti eredeti értelmét. Az egyszeri piarista tanár lelkes magyarázata közben rászólt buzgón jegyzetelő tanítványára: „Ne írd, marha, nem biztos!” Ott, ahelyt bizonyára fontos volt és talán egyértelmű is, de leírva, idegen környezetben elvesztette volna eredeti értelmét. Úgy látszik, az élőszó segíthet egy leírt szöveg értelmezésében, de nem helyettesítheti azt, nem is mindig arra való, hogy írásba foglalják.

Mindez azért jutott most eszembe, mert fiatal rendtársaimnak közös kiadványát olvasgatom, amely egy év (a 2018-as polgári év) mise-szövegeinek evangéliumi olvasmányaihoz kínál rövid magyarázatokat az érdeklődők, főként az ifjúság számára (*Piarista evangéliumos könyv 2018*. Szerk. Márkus Roland SP, Tózsér Endre SP. Készült a Piarista Rend Magyar Tartományának Ifjúságpasztorációs Irodájában, Budapest, 2017). Az ötszázegynéhány lapos kötetkét nyugtalan szívvel olvasom. Hogy miért, legjobban néhány jellemző példa idézésével, elemzésével mutathatom be.

Február 20-án, „a szent negyvennap első hetének keddjén” a napi evangéliumi szakaszként a Mt 6,7–15-öt olvassuk. A Hegyi beszédben Jézus a Miatyánkra tanít: „Amikor imádkoztok, ne szaporítsátok a szót, mint a pogányok... Ti tehát így imádkozzatok...” A közismert bibliai szöveghez ilyen magyarázatot fűz a piarista szerző:

„Az imádság arra szolgál, hogy nap mint nap felvegyük a kapcsolatot Istennel, hogy közelebb

kerüljünk hozzá, hogy kérjük a segítségét ahhoz, hogy legmélyebb meggyőződéseink szerint tudjunk élni. Jézus fontos szempontokat sorol fel arról, hogy miként imádkozzunk. A Miatyánkot nem azért fogalmazta meg számunkra, hogy azt kívülről megtanuljuk, és időnként elhadarva elmondjuk. Azt kérjük, hogy sose éljünk vissza Isten nevével, ne használjuk saját önző érdekeink, hatalmi törekvéseink vagy erőszakos tetteink számára. Azt kérjük, hogy az Evangélium értékei érvényesüljenek az emberi együttélésben egymás megsegítése az ingyenesség, az irgalmasság, a legkisebbek középpontba állítása stb. Azt kérjük, hogy olyan mértékben bocsásson meg nekünk Isten, ahogyan mi is megbocsátunk. — El szoktam-e mondani az én Atyámnak, hogy nekem mi a legfontosabb, mire van leginkább szükségem: például hogy el tudjam viselni a hűgomat; hogy meg tudjam ölelni apámat; hogy meg tudjak bocsátani a barátomnak; hogy megbocsássak Istennek, amiért sokat szenvedek?” (73–74.)

Vajon ez a néhány mondat valóban a Miatyánkban megfogalmazott kérések modern újrafogalmazásaként olvasható? Vajon a mi diákjainknak legfőbb kérésük, hogy meg tudjanak bocsátani a kishűguknak, meg tudják ölelni az apjukat, s hogy megbocsássák Istennek, amiért sokat szenvednek?

Szent Lukács evangéliumában a Miatyánknak egy rövidebb szövegváltozatával találkozunk. Az évközi 27. hét szerdáján ez lesz a szentmise evangéliuma. Kötetünkben ehhez a szöveghez is találunk egy rövid kommentárt. Ez derűsebb és talán hitelesebb az előzőnél:

„A »Mi Atyánk« kezdetű imádságot olvasva megnyugodhatunk: Isten előtt nem kell megjászanunk magunkat, kérhetünk magunk számára is, például a kenyeret, vagyis azt, hogy legyen mit ennünk, hogy mindenünk meglegyen, amire szükségünk van. De ez az imádság segít abban is, hogy Isten fejével gondolkodjunk, hiszen, ha az ő országa eljön, ha az ő elképzeléseink dolgozunk, akkor mi is boldogok leszünk, nemcsak azért, mert 'jóllakunk', hanem mert jó együtt dolgozni Istennel a világ boldogságáért.”

Számomra ez a szöveg kedvesebb az előzőnél, közelebb áll az evangéliumi szövegekhez, mint az előbb idézett, bonyolultabb és keservebb értelmezés. Nem tudom, de azt remélem, a mai tizenévesek lelki világához is jobban illik ez az értelmezés, mint a megelőző, amely mögött sok válság, keserűség tapasztalatának emléke húzódik meg.

Ha azonban engem kértek volna arra, hogy egy ifjúsági imakönyv számára írjak néhány elgondolkodtató mondatot az Úr imádságáról,

akkor valószínűleg azt írtam volna, hogy ennek az imádságnak legfőbb, szívet derítő meghatározója, hogy arra hív fel, szólítsuk bátran Atyánknak az Istent. Esetleg még arról is írnék, milyen különös nyelvi tény, hogy épp a magyar nyelvben az 'apa' jelentésű rokonértelmű szavak közül elkülönült egy, amelyet szinte kizárólag csak Isten megszólítására használunk, Jézus szavára hivatkozva: ez az *atya* szó. Ki szólítja így a saját édesapját, ki emlegeti őt ezzel a szóval? Senki. Ezt a szót Jézus biztatását követve, és tiszteletünkben egyúttal kijátszva fenntartjuk a mennyei Atya megnevezésére. Kívülről még a papokat nevezzük atyának. A magam részéről sokszor irigykedve gondolok olasz, francia, német paptársaimra, akiket Padrénak, père-nek, Vaternak szólítanak. De ami a Miatyánkot illeti, azt hiszem, ha ezt az egyedülállóan krisztusi ajánlatot, óhajt meghatározó elemének látjuk, akkor tudjuk róla a legfontosabbat. Egyébként maga Jézus a görög nyelvű evangéliumi szövegben becézó szóval úgy szólítja meg az Atyját, hogy: „Abba, Atyám! Te mindent megtehetsz. Vedd el tőlem ezt a kelyhet! De ne úgy legyen, ahogyan én akarom, hanem ahogyan Te!” Ezt Márknál olvassuk így (14,36), Máté és Lukács evangéliumában a megfelelő mondat a (görög) Atyám, Atya! megszólítással kezdődik. Milyen érdekes, mintha maga Jézus is visszagondolt volna a Getszemáni kertben a Miatyánkra. Nemcsak nekünk ajánlotta, hanem maga is ennek az imádságnak egyik mondatával fordult az atyához, mielőtt az ellenségei kezére adta volna magát. Vagy csak az evangélisták ítélték úgy, hogy ez a Miatyánkból kiszakított kérés töltötte be akkor a szívet? Egyébként az *abba* az 'apa' jelentésű *ab* szónak becézó, kicsinyítő képzős alakja. A betlehemi gyerekek így szólógták az apjukat. Igaz, kedves tanítóikat is így emlegették a zsidó törvénytudók. Egy szó mint száz: nem többet mondunk-e el a Miatyánkról, ha csak a megszólító szavát elemezzük, amely az egész imádság alaphangját teljesen egyértelműen megadja, mint ha részletezve próbáljuk fejtegetni?

Rövid beszámolót írok, nem szaporítom hát az elemzésre kínálkozó példákat. Egyetlen nagyon fontos bibliai szöveg elemzését idézem még fel a következőkben.

Április 8-án, a húsvétot követő vasárnapon ebben a B évben Szent János evangéliumának meglehetősen hosszú szakasza kerül elénk, a 20. fejezet 19. versétől a 31-ig terjedő szakasz. Ennek első fele a feltámadást követő hét első napjának estéjét idézi elénk, amikor tanítványai között jelenik meg a Feltámadott. A perikopa közepe táján tudjuk meg, hogy az egyik tanítvány, Tamás nem volt ott azok között a tanítványok között,

akik vasárnap este találkozhattak a Mesterükkel. Később elmondták neki a dolgot, de hitetlenkedett. „Hacsak nem látom kezén a szegek nyomát, ha nem érinthetem ujjaimat a szegek helyéhez, és nem tapintom meg kezemmel oldalát, én nem hiszem!” Hogy mit válaszoltak erre a többiek, azt nem írja meg az evangélista, Jézus „válasza” ismerős előttünk, és nagyon megrendítő. Nyolc napra rá (a következő vasárnapon!) „ismét együtt voltak a tanítványok, Tamás is ott volt velük. Jézus ismét megjelent előttük. Köszöntötte őket, aztán rögvest Tamáshoz fordult:

„Nyújtsd ide az ujjadat, és nézd a kezemet! Nyújtsd ki a kezedet és érintsd oldalamat! Ne légy hitetlen, hanem hívő!” Tamás megrendül, és nem él a lehetőséggel, amit Jézus — az ő kikötésének eleget téve — felajánl neki. Nem érinti meg a sebhelyeket, megelégszik azzal, amivel a többiek: hogy ő is látja, láthatja a Feltámadottat. Különös súlyú hitvallást tesz: „Én Uram! Én Istenem!”

Hogyan kommentálja mindezt a piarista szerző? „Ha Tamás vagy, Jézus ismer téged is... Belép hozzád. Megmutatja magát. Érintheted. Sebeit mutatja, ezzel a te sebeidet is elismeri. Amint ő, úgy te is, sebeid által vagy egyedi és felismerhető...” A kommentár épp a váratlan tetőpontot — ellopja tőlünk. Tamás hitvallását elének tárja, Jézus utolsó mondatát azonban nem méltatja figyelemre. Az evangélium szerint Ő ezzel zárja a jelenetet: „Most már hiszel, Tamás, mert láttál engem. Boldogok, akik nem látnak, mégis hisznek.” Jézus nem azt ígéri, hogy minden kételkedőt megajándékozz azzal, amivel Tamást megajándékozta. Kételkedésünkben nem hagy el, de testi valóságában nem jelenik meg előttünk. Nem az a boldog, aki látott, és így eljutott odáig, hogy higgyen, hanem az, aki — anélkül, hogy meglátná a Feltámadottat — *hisz benne*, Istennek ismeri.

Szent Tamás ünnepén, július harmadikán újra elének kerül az ünnepi misében ez az evangéliumi részlet. Ennek magyarázója figyelmesebb: nem akarja elhítni velünk, hogy ugyanúgy bánik velünk is Jézus, mint Tamással. De egy különös megállapítást tesz: „Nehéz elfogadni Jézus szavát, hogy boldogok, akik nem látnak, mégis hisznek. Időnként inkább lennének kevésbé boldogok, csak kitapinthatnánk valami egyértelműbet Jézusnak, Istennek a létéből, jelenlétéből. De nekünk nem maradt más, csak az apostoloknak, a küldötteknek a tanúsága.” Ezt a megállapítást érdemes világosabbá tenni. Ilyen szavakkal kezdve: „Nehéz megérteni Jézus szavát, aki Tamást nem mondja boldognak, azokat viszont igen, akik nem látnak, mégis hisznek.” Mi inkább akkor lennének elégedettek, ha egyenként fölkeresne és megölelgetne a Feltámadott. A ki-

nyilatkozó Isten a megtestesült Igét mégis egyszer, egyetlen földi emberéletre küldte el közénk. Amint nyilvános működéséről, úgy haláláról is föltámadásáról is az a nemzedék szerezhetett közvetlen tapasztalatot, amelybe akkor és ott beletartozott. Halála után, amikor feltámadt, közülük kereste meg az apostolokat, Tamást is. Szent Pál ezt írta róla: „Megjelent Kéfásnak, majd a Tizenkettőnek. Azután megjelent több mint ötszáz testvérnek” (IKor 15,5–6). Mi, azóta születettek, nem látjuk a Föltámadottat, azért vagyunk boldogok, mert hiszünk benne, s a hitünk az akkori tanúk tanúságtételére épül. Tamáséra is. Jézus azt mondja: nem az az igazi boldogság, ha valaki megtapogathatja, hanem ha hisz benne. Mi vagyunk a boldogok, akiknek a közvetlen találkozás öröme nem adatott meg. Persze a *boldogok* a Bibliában és Jézus szájában talán nem egészen ugyanazt jelenti, amit a mindennapi életben. Hiszen a Hegyi beszédben azt is mondta Jézus, hogy „Boldogok vagytok, akik most sírtok, mert nevetni fogtok” (Lk 6,21). Sírunk, mert a szó hétköznapi értelmében most még nem tapasztaljuk a feltámadottal való találkozás örömét. De boldogok vagyunk, mert hiszünk abban, hogy előbb-utóbb részünk lesz benne, s a sírásunk nevetésre fordul. Van valami *hívó tapasztalat* is arról a Jézusról, aki „velünk van” anélkül, hogy érzékszerveink számára megragadható lenne.

Hadd idézzek még egy több tanulással járó szakaszt a kötetből! Január 25-én Szent Pál megtérésének ünnepét üljük. Róla nem szól az Evangélium. Az ünnepi szentmisében a Márk-evangélium záró szakaszából olvasunk néhány mondatot (16,15–18). Benne két mondattal, amelyet a Föltámadott Jézus intéz a Tizenegyhez: „Menjetek el az egész világra, és hirdessétek az Evangéliumot minden teremtménynek! Aki hisz és megkeresztelkedik, az üdvözülni fog, aki nem hisz, az elkárhozik.”

A *Piarista evangéliumos könyv* a következőket fűzi ehhez az evangéliumi szakaszhoz:

„Márk evangéliumának záró részét halljuk, amelyet a 2. században fűztek a már lezárt szöveghez. Ezek a mondatok azt a parancsot adják Jézus szájába, amellyel egyetemes küldetést ad tanítványainak: az Evangéliumot el kell vinni az egész világra. Itt már annak az egyháznak a képe sejlik fel, amely előrehaladt ebben a küldetésben, és intézményesedik: az egyház világossá akarja tenni, ki tartozik hozzá, és ki nem. Ezt fejezi ki a mondat: »Aki hisz, és megkeresztelkedik, az üdvözülni fog, aki nem hisz, az elkárhozik.« Ez a kezdeti egyház kijelentése, nem Jézusé. Minden ember üdvözülhet ugyanis, a nem keresztények, sőt az Istenben nem hívők is.

Pál apostolnak a kifelé történő evangelizálásban volt döntő szerepe: Jézusnak a zsidóságon belül működő kis csoportja, mozgalma Pál működése révén kezdett önálló vallássá, világvallássá válni. Sajnos ő csak a feltámadott Jézussal találkozott, aki megjelent neki a Damaszkuszba vezető úton, viszont nem ismerte a történelmi Jézust, azt az eredetileg galileai, kétkezi munkást, aki az emberek között élt, nem látta, hogyan tanított és gyógyított Jézus, nem látta, hogyan bánt az emberekkel, például a nőkkel. Pál sok mindent megértett Jézus üzenetéből, de sajnos nem mindig Jézus eredeti szándékát vitte tovább. Ezért nagyon fontos, hogy mindig Jézus eredeti szándékát keressük (főleg az evangéliumokban), Pál tanítását pedig másodlagosnak és viszonylagosnak tartjuk.

Ami a Márk-evangélium zárlatát illeti: ez a kilencedik verstől a huszadikig tartó záradék valóban nem szerepel több kódexben, nyelvi szempontból is különbözni látszik a Márk-evangélium többi részétől. Már a Trentói zsinat elfogadhatónak látta azt a felfogást, hogy utólag kapcsolták az Evangélium szövegéhez, de kijelentette, hogy azzal együtt sugalmazottnak és szentnek kell tartanunk. Az „Aki hisz...” kezdetű szövegrészt nem szakíthatjuk el a megelőző mondatról: „Hirdessétek az Evangéliumot minden teremtménynek!” A továbbiakat így lehet megérteni: „Aki hisz (az igehirdetésnek), az üdvözülni fog, aki nem hisz (neki), az elkárhozik.” Ilyenformán ez a mondat nem vonatkozik azokra, akikhez nem jut el az igehirdetés.

Ami a második bekezdést illeti: Jézus valóban csak a zsidók közt hirdette az Evangéliumot. De a köztük élő pogányok mellett se ment el közbönsen, még csodákat is művelt közöttük. Mikor pedig feltámadt, azt hagyta meg az apostoloknak, hogy „Tegyetek tanítvánnyá minden népet!” (Mt 28,19).

Szent Pál tehát nagyon is Jézus szándéka szerint járt el, amikor elsősorban a pogányok között hirdette az Evangéliumot. Ő maga nem volt Jézus tanítványa, valószínűleg soha nem is látta Őt, míg meg nem jelent előtte — húsvéti dicsőségében a damaszkuszi úton. Ám amikor megtért, nagyon gondosan utánajárt mindennek, amit Jézus tanításáról tudnia kellett. Az ő levelei a Szentlélektől sugalmazott írások, az Újszövetség legkorábbi iratai, a Krisztustól származó tanítás legkorábbi írásos megfogalmazói. Semmi okunk, hogy bizalmatlanul olvassuk őket, semmi jogunk, hogy az evangéliumokra hivatkozva

valami igazabb kereszténység képviselőinek gondoljuk magunkat. A II. Vatikáni zsinat így szól róla az Isten Igéjéről szóló konstitúciójában: „az Újszövetség könyveinek kánonja a négy evangéliumon kívül tartalmazza Szent Pál leveleit és a Szentlélek sugalmazására írott más apostoli iratokat is, melyek Isten bölcs terve folytán megerősítik a Krisztus Urunkra vonatkozó adatokat, egyre jobban megvilágítják az ő eredeti tanítását, hirdetik Isten művének üdvösségszerző erejét, elbeszélik az egyház kezdeteit és csodálatos elterjedését, s megjövendölik dicsőséges beteljesülését” (*Dei Verbum* 20).

Élőszó, írásbeliség? Piarista evangéliumos könyv! Háromszázegynéhány evangéliumi szakasz hozzá kapcsolt magyarázatokkal. A jó tanár készül az órájára, de amikor tanít, nem előre megírt mondatokat olvas föl a tanítványainak, hanem élőszóval fordul hozzájuk. Az evangéliumi szakaszokhoz szánt néhány soros magyarázatokat a piarista „szerzőknek” meg kellett írniuk. Gondolom, egy-egy nehezen szabaddá tett estén öt-hat bibliai szöveghez szánt magyarázó soraikat is. Ezek az evangéliumi szakaszok nem olyan szorosán fűződnek egymáshoz, mint mondjuk egy Keresztút állomásai. Közülük némelyik nagyon egyszerű, magyarázatot talán nem is kíván, néhány korunkbeli szóval közel kell hozni a huszonegyedik században élő fiatalhoz. De sok közülük nagyon is zsúfolt, egyszerre több olyan gondolatot érint, amely a mai ember, kivált egy fiatal számára első megközelítésre távolinak, idegenszerűnek látszik. Hogy lehet könnyedén áthidalni kétezer évet, amely a Földön járó Jézust tőlünk mégiscsak elválasztja? Ezek a tanításhoz szokott fiatal piaristák talán még arra sem igen értek rá, hogy készülő írásaikat egymásnak meg-megmutassák, gondolataikat, nehézségeiket egymással munka közben megbeszéljék. Talán maguk is ámulva olvassák egymás írásait, kötetbe rendezve még saját soraikat is. A Szentlélek, aki oly csodás erővel és tapintattal vezette a Biblia könyveinek szerzőit, bizonyára az ő tapogatózó igyekezetüket is kísérte. Nem tudom, hogyan veszik most ők maguk birtokba ezt a közös művet, nem tudom, hogyan akarják majd folytatni, amit elkezdtek. Ebben az írásban nem arra mutattam rá, amit maradéktalanul értékesnek és jónak találtam a műben, inkább arra, ami ügyetlen, elsietett benne. Bírálni is azt érdemes, amit szeretünk s nagyra tartunk.

JELENITS ISTVÁN